

ומשה היה רועה

מים ראשונים: ראו דברינו [האלהים הרועה אותי – המלאך הגואל אותי](#) בפרשת ויחי החותמת את ספר בראשית. השבת אנו מתחילים את ספר שמות במוטיב דומה. שם ראינו את הרועה כמייצג של הפרנסה והמלאכה - חיי היום יום - שהן קשות או גדולות מהגאולה. כאן נראה את "הרועה" כמפתח לגאולה, כתכונה חשובה של המנהיג שנבחר להוביל את היציאה מעבדות לחרות. שתי נקודות מבט אלה משלימות ומגשרות בין חומש בראשית וספר שמות. כל המדרשים שלהלן, אלא אם צוין אחרת, הם משמות רבה פרשה ב - "ומשה היה רועה".

וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ לְהֵן מִדִּינָן וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחֵר הַמְדַבֵּר וַיָּבֵא אֶל הָרֹאשִׁים חֹרְבָה: (שמות ג א).¹

בדיקה בדברים "קטנים"

"ומשה היה רועה". זהו שכתוב: "כל אמרת אלוה צרופה" (משלי ל ה) - אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה. הרי לך שני גדולי עולם שבדקם הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלם לגדולה. בדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל ... מלמד שהיה דוד מקיים המשנה: "אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל".² אמר לו הקב"ה: נמצאת נאמן בצאן, בוא ורעה צאני ... וכן במשה הוא אומר: "וינהג את הצאן אחר המדבר" - להוציאן מן הגזל. ולקחו הקב"ה לרעות ישראל, שנאמר: "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן" (תהלים עז כא).³

דאגה לקטנים ולחלשים

"ה' בשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם: ה' צדיק יבחן ..." (תהלים יא ד-ה). ולמי בוחן? לצדיק. ובמה הוא בוחנו? במרעה צאן. בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנאמר: "ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאות צאן" (תהלים עח ע). מהו: "ממכלאות צאן"? כמו: "ויכלא הגשם" (בראשית ח ב) - היה מונע הגדולים מפני הקטנים, והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך; ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני; ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו, יבוא וירעה בעמי ... ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן. אמרו רבותינו: כשהיה משה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לקסות. כיון שהגיע לקסות נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות.⁴ כיון שהגיע משה אצלו אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, שמא עייף אתה? הרכיבו משה על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך חייד, אתה תרעה צאני ישראל. הוי: "ומשה היה רועה".⁵

¹ על מעמד הסנה עצמו, ראו דברינו [אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה](#) בפרשה זו.

² "אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל". מסכת בבא קמא פרק ז משנה ז. ובברייתא בגמרא בבא קמא דף עט ע"ב: "... אבל מגדלין בחורשין של ארץ ישראל ... במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו". נשמח להחכים משואבי המים היכן הוא המדבר שבגבול עכו. ראו הסיפור על החסיד שחלה ונזקק לחלב עזים בגמרא בבא קמא דף פ עמוד א, "שנכנסו חביריו לבקרו וכיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה חזרו לאחוריהם, ואמרו: לסטים מזויין בביתו של זה".

³ תנאי ראשון למנהיג \ רועה שהוא מקפיד הן על רכוש הפרט (להרחיקם מהגזל) והן על רכוש הציבור והסביבה (אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל). במקום יישוב ובמדבר. ולא מילתא זוטרא היא, שהרי במחלוקת קורח בה מותקף משה אישית "כי תשתרר עלינו גם השתרר", הוא נופל על פניו ומבקש מהקב"ה שלא ישמע לקורח ועדתו: "אל תפן אל מנחתם, לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם". עד כדי כך חושש משה. וכן [שמואל](#) אומר: "הננו ענו בי ... את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי". ובפרשת פקודי דואג משה שמא יחשדוהו במניין 1775 השקלים החסרים לכאורה במעשה המשכן (שמות רבה נא ו). ראו דברינו [אלה פקודי המשכן](#) בפרשת פקודי. וכבר קדם למשה ודוד אברהם שהיו גמליו יוצאים זמומים (בראשית רבה ס ה). ראו דברינו [גמליו של אברהם לחמורו של פנחס בין יאיר](#) בפרשת חיי שרה.

⁴ חסות הוא סלע מחסה ובריכה של מים היא גב. ראו מלכים ב' ג טז, ירמיהו יד ג, גמרא מועד קטן כה ע"ב.

⁵ תנאי שני למנהיג \ רועה הוא לראות ולרעות, בעיקר את החלשים הזקוקים לעזרה. לדעת לנווט בין החזקים לחלשים. המשותף למשה ודוד (וגם המפריד ביניהם) הוא נושא שכבר דנו בו מספר פעמים (ראו דברינו [ייכתב עונני](#) בפרשת חוקת וכן [כיסוי החטא או גילוי](#) ביום הכיפורים). גם מקומו של המדבר כהתחלה ר"ב ראשית" של דברים רבים כבר נדרש הרבה, בעיקר על הפסוק בשיר השירים: "מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן, מקוטרת מור ולבונה" (ראו דברינו [תורה ומדבר](#)). אך אצל משה יש למדבר משמעות נוספת. רעיית הצאן במדבר, כולל הסיפור על הגדי, היא הרבה יותר מאשר מבחן לקבלת המנהיגות. אצל משה, המדבר הוא הכל, הוא תחילתה וסופה של המנהיגות ושל חייו. ראו בהמשך הפרשה בשמות רבה ב בסימן ד: "אמר ר' לוי: אמר לו הקב"ה למשה: סימן זה לך: במדבר אתה מניחם ומן המדבר אתה עתיד להחזירם לעתיד לבוא". ובמדרש חייבמדבר רבה יט ג כשמשה מבקש ליכנס

עושה מלאכתו באמונה – ההתגלות תחכה

"וירא מלאך ה' אליו בלבת אש ... ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ... וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו ... - לפי שהיה הקב"ה מדבר עם משה ולא היה מבקש ליבטל ממלאכתו. הראה לו אותו דבר כדי שיהפוך פניו ויראה וידבר עמו. שכך אתה מוצא, בתחילה: "וירא מלאך ה' אליו" - ולא הלך משה. וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות, מיד: "ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה". רבי יוחנן אמר: ג' פסיעות פסע משה באותה שעה שנאמר אסורה נא ואראה. ר' שמעון בן לקיש אמר: הפך פניו והביט, שנאמר: "וירא ה' כי סר לראות". כיון שהביט בו הקב"ה, אמר: נאה זה לרעות את ישראל.⁶

מצאן לצאן אדם – בענווה ולא בהקפדה

ר' יונתן פתח: "וישח אדם וישפל איש וגו'" (ישעיה ב ט). וישח אדם - אילו ישראל, דכתיב בהון: "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם" (יחזקאל לד לא). וישפל איש - זה משה דכתיב ביה: "והאיש משה עניו מאד" (במדבר יב ג). (פסיקתא דרב כהנא פסקא ב - כי תשא).⁷

מבית המלכות – לרועה צאן

ויהי בהיות הילד בבית המלך בבגדי ארגמן לבושו ויגדל בקרב בני המלך, ויהי מקצה שנים חמש עשרה לבוא בית המלך היא שנת שמונה עשרה ליום היולדו ויתאו הילד אל אביו ואל אמו וילך אליהם ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. (ילקוט שמעוני תורה פרשת שמות רמז קסו).⁸

יודע בצערם של ישראל

אמר ר' יצחק: מהו "כי סר לראות"? אמר הקב"ה: סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן. מיד: "ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה".⁹

לארץ ישראל: "אמר לו הקב"ה למשה: באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ? משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך. אמר לו המלך: אם את נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות? שאתה השבית הצאן! אף כאן אמר לו הקב"ה למשה: שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר? עכשיו יאמרו: אין לדור המדבר חלק לעולם הבא. אלא תהא בצדן ותבוא עמהן שנאמר: ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה. לכך כתיב לא תביא את הקהל הזה אלא שיצא עמך". משה מתחיל ומסיים שליחותו במדבר. וכבר הרחבנו במוטיב זה בדברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן.

⁶ כבר דנו במדרש זה בדברינו [אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה – משה בסנה](#) בפרשה זו, וכאן רק נחזור על הדברים בקצרה. המדרש מנתח את פסוקים ב, ג, ד שבפרק ג באופן הבא: המלאך מתגלה למשה (פסוק ב), אך משה לא יכול להיבטל ממלאכתו. רק כאשר יכול היה משה להתפנות לרגע ממלאכתו וסר לראות (פסוק ג), רק אז ה' נגלה אליו (פסוק ד). ר' יוחנן אומר שכל פנייתו של משה ממלאכתו הייתה של ג' פסיעות בלבד ואילו ריש לקיש אומר שאפילו לא פסע, רק הפנה את מבטו. בכך שוב מתקשרים הדברים ליעקב למוטיב [האלהים הרועה אותי – המלאך הגואל אותי](#), הן בחשיבות המלאכה והן בהבדל בין המלאך לקב"ה. זאת ועוד, גם משה וגם יעקב הם שכירים של עובדי עבודה זרה: לבן - ארמי אובד אבי ויתרו - שלא הניח עבודה זרה שלא עבד אותה (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א). אך אין זה משנה מאומה לגבי חובת השכיר למלאכתו. הקשר של משה למלאכה מופיע גם הרבה במלאכת המשכן. ראו גם מדרש תנאים לדברים פרק ה פסוק יד: "חביבה היא המלאכה שכל הנביאים נתעסקו בה. ביעקב אבינו הוא אומר: אשובה ארעה צאנך אשמור, במשה הוא אומר: ומשה היה רועה, בדוד הוא אומר: ויקחהו ממכלאות צאן, בעמוס הוא אומר: כי בוקר אנכי וכולס שקמים ויקחני ה' מאחרי הצאן". משה הוא בית אב לרעייה ולנבואה שמתחברות במנהיגות. אך הנביא נמצא תמיד במחיצת "בעל הבית" ותחת השגחתו, ואילו הרועה הוא דוגמא לבעל מלאכה שאין בעל הבית עומד בד"כ על גביו ורואה את מעשיו. הוא לבדו במדבר. היכן ירעה, מתי יפסיק ממלאכתו – רק הוא יודע.

⁷ ענווה ואורך רוח הם תנאי למנהיגות ואת אלה רוכשים ברעיית הצאן. ראו תנחומא פרשת מסעי סימן ב על ארבעים שנות הנדודים במדבר: "ומה הצאן כל מקום שהרועה מנהיגה היא נמשכת אחריו, כך ישראל כל מקום שהיו משה ואהרן מסיעין אותם נוסעין אחריהם שנאמר: אלה מסעי בני ישראל, לקיים מה שנאמר: נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן". ובלשון פרקי דרבי אליעזר פרק מא: "בזמן שהרועה טוב הצאן הולכים אחריו והולכין בדרך ישרה, כמשה רבנו עליו השלום רועה נאמן היה". אך כשהקפיד כנגד ישראל במי מריבה, נוזף בעל הבית ברועה: "אמר ליה הקב"ה למשה: כמה פעמים אני מצוה אותך עליהם שלא תקפיד כנגדן, אלא הנהיגם כרועה הצאן. שבשבילן העליתי אותך ובשבילם תמצא חן וחסד וחיים וכבוד לפני" (תנחומא בשלח סימן כב). ממרעה הצאן לקח משה רבינו גדולה (פסיקתא זוטרתא לקח טוב שמות פרק ג), וכשהקפיד על הצאן, איבד אותה. אבל זכה שלדורות ייקרא רועה ישראל. ראו במדרשי החורבן כגון מדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א שאבות העולם קוראים למשה: "ואמרו לו אבות העולם: משה רועה ישראל, מה היום מיומים?".

⁸ נעשה אתנתתא קלה בשרשרת המדרשים הדורשים בשבח הרועה שיודע להנהיג את צאן בעלי חיים וצאן אדם, ונזכור שבפשוטות המקרא יש כאן נפילה גדולה למשה. משה שיצא מבית המלכות וגדל על תרבות מצרים, נאלץ כעת, כשהוא נדרף ע"י פרעה, לעסוק במלאכה הבזויה ביותר בעיני מצרים. אפשר כמובן לדרוש שזה עצמו השלב הראשון בהכנת משה למנהיגות (השלב השני אחרי בית המלכות במצרים), להתנתק מתרבות מצרים דרך רעיית הצאן אשר מחזירה אותו לאבות האומה: "רועי צאן היו עבדיך". לעמוד במבחן של "מאיגרא רם לבירא עמיקתא" (חגיגה ע"ב). ראו דברינו [רועי צאן היו עבדיך גם אבותינו, גם מלכינו ומנהיגנו](#), בפרשת יגש. אך עדיין, כפשוטו, משה יוצא מבית המלוכה, יוצא לראות בסבל אחיו, וסופו – רועה צאן נדרף ע"י פרעה מלך מצרים ארבעים שנה (ספרי דברים שנו). ראו דברינו [ויצא אל אחיו](#) בפרשה זו.

⁹ הרועה מזדהה עם סבל הצאן, יתר על חובתו כלפי בעל הבית. ובנמשל, היות שמשה מגלה הזדהות רבה כל כך עם צערם של ישראל, נסלחו לו דבריו הקשים בסוף הפרשה: והצל לא הצלת את עמך. ראו גם תנחומא (בובר) פרשת וארא סימן ד: "אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום: אמרו לו ישראל: למה אנו דומין? לשה אחת שבא הזאב ונטלה מן העדר, ובא הרועה אחריו. מה עשה הזאב? ביקש

מתוקן היה

"ומשה היה רועה" - כל מי שכתוב בו "היה" - מתוקן לכך. "הן האדם היה" (בראשית ג כב) - מתוקנת הייתה המיתה לבוא לעולם. "והנחש היה ערום" - מתוקן לפורעניות היה. בנח כתיב: "איש צדיק תמים היה" - מתוקן לגאולה. ביוסף כתיב: "ויוסף היה במצרים" - מתוקן לפרנסה. במרדכי כתיב: "איש יהודי היה" - מתוקן להצלה. ומשה - לגאולה. מתחילת ברייתם נתקנו לכך.¹⁰

דואג לרועה הבא

"וידבר משה אל ה' לאמר: יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה" (במדבר, כז טו-יז).¹¹

"איש אשר רוח בו" - לפי שאמרת "אלהי הרוחות" - שאתה מכיר רוח כל אחד ואחד מכל ברייה ותמנה אדם שידע להלוך עם כל אחד ואחד מהם לפי דעתו. (במדבר רבה כא טו).¹²

רועה תורת משה

"וכמשמרות נטועים" - אלו הסנהדרין. ואם תאמר הרי זה מתיר וזה אוסר זה פוסל וזה מכשיר, זה מטמא וזה מטהר, ר' אליעזר מחייב ור' יהושע פוטר, ב"ש אוסרים וב"ה מתירין, למי אשמע? אמר הקב"ה: אעפ"כ כולם נתנו מרועה אחד" זה משה, שנאמר בו: "ומשה היה רועה" (תנחומא, בהעלותך, סימן טו).¹³

רועה שרואה למרחוק עד קץ הגלות

"יודיע דרכי למשה" (תהלים קג ז), דכתיב: "ועתה וגו' הודיעני נא את דרכך". א"ל הקב"ה: על דרכי אתה מבקש לעמוד? חייך שאני מודיעך, שנאמר: "יודיע דרכי למשה". דבר אחר: יודיע דרכי למשה, שהקב"ה בלבד היה יודע קץ של גלות מצרים, שנאמר: "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים", ולמי הודיע? למשה, שנאמר: "יודיע דרכי למשה", ואומר: "ומשה היה רועה". (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתנט).¹⁴

לבקע את השה מבין הרועה, הגיע השה בסכנה. כך אמר משה לפני הקב"ה: לבין פרעה ובין אנני מתים". הרועה נקרע בין חובתו לצאן וחובתו לבעל הבית. ובנושא זה הארכנו בדברינו [אותם הנתונים תחת הבניין](#) בפרשה זו בשנה האחרת.

¹⁰ בפירוש א.א. הלוי לשמות רבה האריך לדון במשמעות הביטוי "מתוקן היה" שכאילו סותר את הבחירה החופשית: "הכל צפוי והרשות נתונה" (אבות ג יג). ובהקשר הספציפי שלנו, משה ויציאת מצרים, אף סותר את דברי ר' עקיבא במסכת שמחות ח יד: "ראויים היו ישראל ליגאל ממצרים אילולי (גם אם לא) עמדו משה ואהרן, אלא שמגלגלים זכות ע"י זכאי". אך באמת, אין צורך ליצור כאן מחלוקת, לפחות לא במקרה של משה. "מתוקן היה" הוא במובן של ייעוד ומטרה: מיועד היה. ואע"פ כן, עבר משה בחינה ובדיקה שאישרו שאכן: "מתוקן היה משה לגאולה". ובאסתר רבה ה ד מופיע הביטוי הגון במקום מתוקן: "מי הגון לדבר? זה מרדכי: איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי. ודכותיה: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. מי הגון לדבר? זה משה: ומשה היה רועה". ראוי היה. ראו בהמשך המדרש שם שהוא מונה גם את שאול, דוד, דבורה, יפתח ועוד.

¹¹ הרועה דואג לרועה הבא, בפשוטו של מקרא. והמדרשים מוסיפים נופך משלהן: ספרי זוטא פרק כז: "ולא תהיה עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה. למה היה משה דומה? לרועה נאמן שאמר לו בעל צאנו הסתלק מצאני. א"ל: איני מסתלק עד שתודיעני מי אתה ממנה תחת". ומדרש במדבר רבה כא ז מדגיש את אופן העברת מקל הרועים ע"י מנין מסודר: "משל לרועה שמסר לו בעל הבית צאנו במנין. השלים הרועה שמירתו, כשמחזירן צריך למנותן. כשיצאו ישראל ממצרים מסרן למשה במנין ... ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכתה כשש מאות אלף רגלי, הרי שקבלן במצרים במנין. בא ליפטר מן העולם בערבות מואב, החזירם במנין".

¹² כשמה מבקש (בפרשת פנחס) שהקב"ה ימנה מנהיג שיחליף אותו, הוא נוקט בלשון רבים: "הרוחות". כשהקב"ה עונה לו ומצווה אותו לקחת את יהושע הוא נוקט בלשון יחיד: "אשר רוח בו". המדרש מסביר שאין כאן סתירה. איש אשר רוח בו, יודע להלוך עם כל אחד ואחד מהם, עם כל רוח ורוח. כמו הרועה שמבחין בכל כבש וכבש. ראו גם תנחומא בבובר שם. ולענייננו יותר חשוב המקרא עצמו: "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה". כך מבקש מי שתחילת מנהיגותו הייתה "ומשה היה רועה את צאן יתרו". ראו בדברינו [יפקוד ה' איש על העדה](#) וכן [ונתת מהודך עלי](#) בפרשת פנחס.

¹³ מרועה צאן לרועה ישראל בהלכה שהתורה נקראת על שמו. המדרש דורש את הפסוק בקהלת יב יא: "דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד". במקומות רבים נדרש פסוק זה כמסמל את אחדות ההלכה יחד עם ריבוי הדעות שיש בה. ראו תוספתא סוטה ז יב, אבות דרבי נתן נוסח א יח, מסכת חגיגה ג ע"ב ועוד. אבל רק כאן ובמדרש המקביל במדבר רבה יד ד מתחבר המאמר "נתנו מרועה אחד", עם הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" על מנת להוכיח ש"רועה אחד" זה משה. ובירושלמי סנהדרין פרק י הלכה א: "ניתנו מרועה אחד - אמר הקב"ה: אם שמעתה דבר מפי קטן ישראל והנייך (גרם לך הנאה), לא יהא בעיניך כשומעו מפי קטן, אלא כשומעו מפי גדול. ולא כשומעו מפי גדול, אלא כשומעו מפי חכם. ולא כשומעו מפי חכם, אלא כשומעו מפי נביא. ולא כשומעו מפי נביא, אלא כשומעו מפי רועה. ואין רועה אלא משה וכו'". זכה רועה הצאן להיות גם רועה בהלכה ולא עוד אלא שהתורה נקראת על שמו - [תורת משה](#) (דברינו בשבת הגדול). וגדול חכמי ישראל, ר' עקיבא, שהיה דורש בתורה עד שמשע עצמו לא היה מבין מה הוא דורש (מנחות כט ע"ב) ותמה מדוע לא ניתנה תורה על ידו, קרא על עצמו שעדיין לא הגיע לא רק למדרגת רועה בקר, אלא גם לא למדרגת רועה צאן (יבמות טז ע"א).

¹⁴ גם מדרש זה מקורו בשמות רבה פרשה ב, אלא שהעדפנו את לשון ילקוט שמעוני. יש כאן שתי דרשות שונות על הפסוק "יודיע דרכי למשה": אחת, על מידותיו של הקב"ה, והשנייה, על קץ הגלות. אלא שסמיכותן מציעה שיש קשר בין שתיהן, אותו נשאר לשואבי המים להציע. כך או כך, שים לב לסיום המדרש: "שהודיע הקץ למשה, שנאמר: ומשה היה רועה". ברור שהדרשן משחק כאן בין רואה לרועה - משה הרועה, רואה את קץ הגלות. על מנת להיטיב ראות, צריך להיטיב רעות. ומדרש ספרי דברים שנו מרחיב עוד יותר את ראיית הרועה ומציין שמשע ראה עד קץ הימים: "ויראהו ... עד הימים האחרון ... אל תהי קורא עד הימים האחרון, אלא עד היום האחרון, מלמד שהראהו כל העולם כולו מיום שנברא ועד שיחיו המתים". ידיעת הקץ של משה, אותה כבר ציינו בדברינו

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראו פירוש כלי יקר שמות ג א: "אמרו המפרשים לפי שכל רועה פסול על שמרעים בהמות בשדות אחרים וחשודים על הגזל (סנהדרין כה ע"ב), על כן אמר שצאן אלו היו של יתרו ואין אדם חוטא ולא לו. אבל מכל מקום הוצרך להודיע שהיה רועה, כי רוב הנביאים באו לידי נבואה מתוך הרעיה, כי הנבואה צריכה התבודדות וע"י שיראה השמים מעשה ידי אלהים, כמו שאמר: כי אראה שמך מעשה אצבעותיך. כי ע"י זה תהיה כל מחשבתו במציאות הש"ת עד אשר יערה עליו ממרום רוח ה'. מה שאינו מצוי כל כך ביושב בביתו או בעושה איזו מלאכה אחרת בשדה, זולת הרועה היושב פנוי רוב הזמנים". נראה שמוטיב זה אומץ בחום ע"י החסידות.

גילוי הקץ בשבת פרשת ויחי, איננה ידיעה בעלמא, אלא ידיעה לצורך ברור. משה הוא שעתיד לרעות את עם ישראל גם בקץ הימים. כבר ראינו לעיל את מדרש במדבר רבה יט יג: " ... שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר? עכשיו יאמרו: אין לדור המדבר חלק לעולם הבא. אלא תהא בצדן ותבוא עמהן שנאמר: ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה". ועוד בדברים רבה ט ט, פרשת וילך: " ... כיון שקיבל עליו למות, התחיל הקב"ה מפייסו. אמר לו: חייך, בעולם הזה הנהגת את בני, אף לעתיד לבא על ידיך אני מנהיג אותן, שנאמר (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו". ונראה לנו שזו מסורת אחרת על הנהגת קץ הימים (ימות המשיח), לא בית דוד אלא משה.